

<https://helda.helsinki.fi>

Moninaiset tulevaisuudet : nuorten utopioiden ulottuvuudet

Salonen, Anna Sofia

Kirkon tutkimus ja koulutus
2023

Salonen , A S , Laiho , M , Lainio , A & Myllys , R E 2023 , Moninaiset tulevaisuudet :
nuorten utopioiden ulottuvuudet . julkaisussa S Mikkola & S-M Saarelainen (toim) ,
Millenniaalien kirkko : Kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko . Suomen ev.-lut. kirkon
tutkimusjulkaisuja , Nro 139 , Kirkon tutkimus ja koulutus , Helsinki , Sivut 286-313 .

<http://hdl.handle.net/10138/355003>

---

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

11 Moninaiset tulevaisuudet: nuorten utopioiden ulottuvuudet

**Anna Sofia Salonen, Marjukka Laiho, Anu Lainio &
Riikka Myllys**

11.1 Johdanto

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme yliopisto-opintoja suorittavien nuorten aikuisten ajatuksia paremmasta maailmasta vuonna 2050. Tutkimus sijoittuu aikaan, jota leimaavat monet uhkaavat kehityskulut. Syksyllä 2021, tutkimuksen aineistonkeruun aikana, synkkiä tulevaisuuskuvia ruokkivat erityisesti koronaviruspandemia ja ilmastonmuutos sekä niihin liittyvä ahdistus, näköalattomuus ja epävarmuus.

Uhkien aika kutsuu esiin *utopioita* eli herättää kuvittelemaan tulevaisuuden yhteiskuntaa, jossa asiat ovat mahdollisimman hyvin. Uhkakuviin vastaaminen ja suurten ongelmien ratkaiseminen riippuu paitsi politiikasta,

niin myös ihmisten toimijuudesta.¹ Haasteet kutsuvat esiin aktiivista kansalaisuutta, joka keskittyy niin ongelmien pohtimiseen kuin kuvittelemaan ratkaisuvaihtoehtoja.² Huolen lisäksi tarvitaan siis toivoa ja visioita paremmasta tulevaisuudesta.

Nuorilla on tutkimusten mukaan huolia mutta myös intoa vastata maailman haasteisiin. Poliittinen kiinnostus onkin lisääntynyt varsinkin koulutettujen nuorten joukossa.³ Nuorten suurin huoli on pitkään kohdistunut ilmastonmuutokseen. Toisaalta uusimman Nuorisobarometrin mukaan nuorten usko tulevaisuuteen on säilynyt vahvana ilmastokriisin keskellä.⁴ Samalla nuorten sukupolvien maailmankatsomus ja arvot ovat muutoksessa: 1980-luvun jälkeen syntyneet arvostavat aiempia sukupolvia enemmän vapaa-aikaa ja pitävät uskontoa vähemmän tärkeänä.⁵ Nuorten kannattamat keskeiset arvot liittyvät tasa-arvoon ja rauhan edistämiseen. Vaikka arvot ovat jaettuina, nuoria erottavat erilaiset yksilöllisesti ilmaistut elämäntavat.⁶

Tämä tutkimus kohdistuu korkeakouluopiskelijoihin, sillä yliopistoilla on perinteisesti ollut rooli yhteiskunnallisen ajattelun herättämisessä ja kansalaisuuteen kasvattamisessa. Vaikka kilpailukyky-yhteiskunnan kontekstissa korkeakoulutus voidaan ymmärtää lähinnä tuottavien kuluttajakansalaisten kouluttamisena,⁷ on se yhä keskeinen tie vahvaan yhteiskunnalliseen asemaan ja vaikutusmahdollisuuksiin.⁸ Tämän päivän korkeakouluopiskelijat ovat siis potentiaalisia tulevaisuuden muutosvoimia. Siksi heidän tulevaisuuteen suuntaavan ajattelunsa tutkiminen on tärkeää.

Utopia-ajattelu edellyttää mielikuvitusta.⁹ Usein utopia käsitetäänkin reaalityodellisuuden vastakohtaksi, mahdottomaksi haavekuvaksi. Se voidaan kuitenkin ymmärtää myös tulevaisuuden rakennusaineeksi ja nykyhetken kritiikiksi. Paremmasta tulevaisuudesta kuvittelu on myös osa toivoa, iäisyttä ja eskatologiaa painottavia, usein uskonnollisia maailmankatsomuksia.¹⁰

1 Kaldor 2007, 151.

2 Perrin 2006.

3 Nuorisobarometri 2018.

4 Nuorisobarometri 2021.

5 Ketola 2020, 17.

6 Koirikivi et al. 2021.

7 Esim. Brunila et al. 2015.

8 Esim. Lahtinen 2019; SVT 2019.

9 Perrin 2006.

10 Vrt. Saarinen 2020; Ganzevoort et al. 2013.

Kärsimyksen tai vääryyden kokemus tässä hetkessä tuottaa ahdistuksen, surun ja voimattomuuden tunteiden lisäksi tarpeen vaalia ja vahvistaa toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Tällainen toivo kutsuu myös tekoihin.¹¹

Lähestymistapamme utopioihin ponnistaa viimeaikaisista tutkimuksista, jotka painottavat utopioiden kriittistä, menetelmällistä ja uutta luovaa potentiaalia. Utopiat eivät ole vain ajatuksia ja ihanteita, vaan ne ilmenevät myös osana inhimillistä toimintaa ja elettyä elämää.¹² Samalla ne ilmentävät ja luovat toimijuutta mahdollistamalla toisenlaisen tulevaisuuden hahmotelun ja toiminnan suuntaamisen sitä kohti.¹³ Utopioita voidaankin pitää sosiaalisten liikkeiden ilmentämän toiminnan mentaalisenä vastinparina. Utopiat keskittyvät ajatteluun ja puheeseen, joka kyseenalaistaa vallitsevia yhteiskunnallisia oloja ja innostaa muutokseen.¹⁴ Utopiat antavat tilaa luovuudelle ja mielikuvittelulle. Siten ne voivat auttaa tuottamaan uusia ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.¹⁵ Paremmen tulevaisuuden ajattelu voi johtaa toisin tekemiseen.

Aiemmissä utopiaan liittyvissä tutkimuksissa on huomioitu, että tulevaisuuden kuvittelu voi saada monia muotoja. Se voi suuntautua maailman tai yksilön sisäisen elämän muuttamiseen, katsoa tulevaisuuteen tai menneisyyteen, hahmotella parasta tai pahinta mahdollista tulevaisuutta.¹⁶ Tutkimuksissa näitä erilaisia utopioita ei kuitenkaan ole jaoteltu yksityiskohdaisesti, ja erontekoja on usein käytetty poissulkemiseen. Erityisesti sellaiset utopiat, jotka on määritelty enemmän yksityisiksi kuin yhteiskunnallisiksi muutosvoimiksi, on saatettu sivuuttaa.¹⁷

Tässä tutkimuksessa täydennämme aiempaa utopiatutkimusta syventymällä utopioiden eli paremmen tulevaisuuden kuvittelun moninaisuuteen. Kysymme, millaisia utopiatyyppejä nuorten korkeakouluopiskelijoiden tulevaisuuden utopioista on löydettävissä. Tarkastelemme erilaisia utopiatyyppejä erityisesti sen kautta, mihin tai kehen toimijuus utopioissa

11 Esim. Pihkala 2017.

12 Salmenniemi et al. 2022; Eskelinen 2020; Levitas 2013; Cooper 2013.

13 Isola et al. 2017, 18.

14 Lakkala 2017; Levitas 2013; myös Kolakowski 1968; Eskelisen et al. 2020 mukaan.

15 Perrin 2006.

16 Esim. utopia vs. dystopia; escape vs. reconstruction, Mumford 1922; utopia vs. retrotopia, Bauman 2017.

17 Eskelinen et al. 2020, 13; Levitas 2000.

paikantuu sekä suuntautuuko toimijuus ensi sijassa yksilön omaan elämään vai laajemmin yhteiseen elämään ja yhteiskuntaan.¹⁸ Analyysissä teemme näkyväksi myös utopioiden välisiä eroja, nyansseja ja kompleksisuutta.

Analyysimme perusteella nuorten korkeakouluopiskelijoiden utopiat poikkeavat toisistaan useilla tavoilla. Nämä erot eivät asetu yksittäisen ja-kolinjan varaan, vaan paljastavat utopioiden monitasoisen moneuden ja kiistanalaisuuden. Hyvä tulevaisuus ei ole samanlainen kaikille.

11.2 Aineisto ja analyysi

Tutkimuksen aineiston muodostavat 14 yliopisto-opiskelijan kirjoittamaa tekstiä (K01–K14), jotka keräsimme Penna-verkkoalustan¹⁹ avulla Kirje tulevaisuudesta -menetelmällä. Kirje tulevaisuudesta on narratiivinen menetelmä, jonka tarkoituksena on edistää toivotun tulevaisuuden kuvittelua. Taustalla on ajatus, että näkemykset tulevaisuudesta ovat läsnä nykyhetkessä suunnan toimintaa ja potentiaalisesti luoden tulevaisuutta.²⁰ Tässä tutkimuksessa ohjeitimme vastaajia kuvittelemaan maailman vuonna 2050 ja kirjoittamaan itselleen sieltä käsin kirjeen keskittyen erityisesti siihen, mikä on muuttunut paremmaksi ja miten muutos parempaan on ollut mahdollinen.²¹

Jaoimme kirjoituspyyntöä valituissa itä- ja eteläsuomalaisissa yliopistoissa ainejärjestöjen sekä yksittäisten opettajien välityksellä. Vastaajissa painottuivat teologian opiskelijat (N=9), joista suurin osa laati ja antoi kirjoituksensa tutkimuskäyttöön osana yksittäistä aineopintokurssia. Näiden vastaajien lisäksi mukana on myös kauppa-, yhteiskunta- ja kasvatustieteen opiskelijoita, jotka vastasivat kirjoituspyyntöön vapaaehtoisesti kirjoituskutsun perusteella. Vastaajista hieman yli puolet on naisia ja enemmistö alle 30-vuotiaita. Vastaajat edustavat tasaisesti opintojen eri vaiheita ensimmäisestä kuudenteen opiskeluvuoteen. Aineisto ei ole määrällisesti laaja ja edustava,

18 Keskitalo-Foley 2008.

19 [Penna \(sivusto\)](#) on Tietoarkiston ylläpitämä verkkoalusta kirjoitusaineiston keräämiseen. Pennan kautta kerätty aineisto talletetaan ja avataan jatkotutkimuskäyttöön niiden kirjoitusten osalta, joiden kirjoittajat ovat antaneet suostumuksensa.

20 Hänninen et al. 2021.

21 Tehtävänanto on liitteessä 1.

mutta se sisältää runsaasti materiaalia erilaisten utopiatyyppien hahmoteluun. Pieni aineisto mahdollistaa yksityiskohtaisen laadullisen analyysin.

Toteutimme analyysin neljän tutkijan yhteistyönä teoriasidonnaisen sisällönanalyysin keinoin.²² Analysoimme aineistoa suhteessa aiempien tutkimusten utopialuonnehdintoihin, teimme havaintoja erilaisten teoretisointien sopivuudesta ja sopimattomuudesta aineistoon sekä tuotimme myös aineistolähtöisesti aiempaa tutkimusta täydentäviä ja haastavia luokitteluja. Analyysimme eteni vaiheittain yksilö- ja ryhmätyöskentelynä. Ensin keskustelimme aineistosta yhdessä, minkä jälkeen yksi tutkija luki aineiston läpi tarkemmin ja kehitti analyysirungon, jota tarkensimme yhteisen keskustelun perusteella. Tämän jälkeen kaksi tutkijaa analysoi kirjeet toisistaan riippumattomasti analyysirungon mukaan ja kaksi muuta tutkijaa tarkasti analyysin, kritikoij ja täydensi sitä. Lopuksi vertasimme saamiamme tuloksia, keskustelimme tulkintaeroista ja työstimme tulokset yhdessä käsikirjoitukseksi.

Etsimme kirjeistä erilaisia utopioita luonnehtivia ulottuvuuksia ja muodostimme näiden ulottuvuuksien sisällä utopioiden eroja ja yhteneväisyyksiä luonnehtivia vastinpareja. Yksiolotteisen jaottelun sijaan tavoittelimme utopioiden moninaisuuden tunnistamista. Lähestymistapaa perustelee pieni aineisto, josta ei ole mielekästä etsiä yleistyksiä. Sen sijaan se tarjoaa välineen tarkastella nyansseja ja moninaisuutta tavalla, joka täydentää aiempaa tutkimusta ja tuottaa tietoa tulevia tutkimuksia varten. Analyysimme tuotti seitsemän ulottuvuutta, joiden perusteella tulevaisuuskuvia voi luonnehtia ja vertailla. Seuraavaksi esittelemme nämä ulottuvuudet aineistomme valossa.

11.3 Toivottu tulevaisuus?

Ensimmäinen ulottuvuus, jonka valossa utopioita tarkastelemme, on tulevaisuuden toivottuus. ”Viimeisen noin 30 vuoden aikana on tapahtunut paljon muutoksia parempaan”, kirjoittaa eräs vastaaja (K04). Tämä lausahdus ja sitä seuraava kerronta edustavat suoraviivaista utopia-ajattelua: kirjoittajan mukaan ympäristökriisi on saatu hallintaan, talous on kääntynyt

22 Mm. Gehman et al. 2018; Tuomi & Sarajärvi 2018.

nousuun, työttömyys on vähentynyt, kansanterveys on kohentunut ja ihmisille on tarjolla mielekkäitä harrastuksia. Suurin osa saamistamme kirjeistä kuvaa utopiaa, siis ihanteellista tulevaisuuden yhteiskuntaa, jossa asiat ovat mahdollisimman hyvin.

Muutos parempaan ei aina ole yksioikoista. Joissakin kirjeissä esitetään narratiivi, jossa matka hyvään tulevaisuuteen kulkee vaikeuksista voittoon. Yksi tutkimuksen osallistuja puhuttelee itseään tulevaisuudesta käsin:

Koska kehitys on harvoin – jos koskaan – lineaarista, joudun varoittamaan sinua, että monet asiat muuttuivat huonommiksi ennen kuin ne saattoivat muuttua paremmiksi, mutta toivon, että nämä koettelemukset ovat luoneet paremman maailman, jossa meidän jokaisen on helpompi ja turvallisempi elää. (K06)

Vaikeuksista varoittamiseen yhdistyy tässä esimerkissä toivo paremmasta ja turvallisemmasta maailmasta.

Utopian vastakohta on dystopia: tulevaisuus, jossa asiat ovat menneet mahdollisimman huonosti. Yksi tähän tutkimukseen osallistuneista vastaajista kuvasi kirjeessään utopian sijaan dystooppisen tulevaisuuden. Hän toteaa yksioikoisesti: ”Maailma on mennyt huonompaan suuntaan vuodesta 2021” (K08). Sitten hän kuvaa tapahtuneita muutoksia: sotia, uusia kulkutaujeja, katoa ja nälkävuosia, hyvinvointivaltion romahdusta ja yhteiskunnan aatteellista pirstaloitumista.

Dystopioiden voidaan nähdä toimivan varoituksena: Ne kertovat mitä tapahtuu, jos nykyhetken pahimmat asiat kärjistyvät. Siten ne auttavat tiedostamaan vaaroja ja haastavat poliittisia järjestelmiä. Dystopia voidaan tulkita myös utopian kritiikiksi. Tämä kyseinen kirje päättyy jälkikirjoitukseen, jonka mukaan ”jättiläis-mutantti saukot” ovat hyökänneet maahan ja alkaneet hallita ihmiskuntaa. Loppuhuipennus alleviivaa kirjeen kriittistä näkökulmaa. Se viestittää, ettei kirjoittaja suinkaan ole ymmärtänyt tehtävänantoa epähuomioissa väärin, vaan uhmaa kehotusta myönteisen tulevaisuuden kuvitteluun tarkoituksellisesti.

Yksi aineistomme kirje poikkeaa muista siinä, että se uhmaa paitsi utopioita, myös laajemmin kehotusta kuvitella tulevaisuutta. Kutsumme sitä

antiutopiaksi²³. Vastaaja kirjoittaa vastaukseen vain yhden rivin. Siinä hän kyseenalaistaa tehtävän soveltuvuuden korkeakouluopiskelijoille ja luonnehtii sen vaikuttavan ”ala-asteen tehtävältä” (K13). Vastaaja tuskin on ainoa, joka on lukenut kirjoituskutsun ja mieltänyt sen lapselliseksi. Kenties monikin on jättänyt tämän vuoksi vastaamatta. Merkille pantavaa kuitenkin on, että tämä vastaaja on käyttänyt aikaa ja nähnyt vaivaa vastataksaan taustatietokyselyyn ja kirjoittaakseen palautteen. Kirje ilmentää ajattelutapaa, jonka mukaan myönteisen tulevaisuuden kuvittelu on turhaa, tunneperäistä tai epäkriittistä haihattelua.²⁴

Lisäksi aineistossa on kaksi kirjettä, joista ei ilmene yksiselitteisesti, pitikö kirjoittaja tulevaisuutta ja kuvaamiaan muutoksia omasta näkökulmastaan toivottavina. Kutsumme näitä kirjoituksia sanalla *ambitopia*. Sana ilmentää näiden tulevaisuudenkuvien ambivalenttia, ristiriitaista luonnetta. Määrittelemme ambitopiat utopia-dystopia-dikotomian väliin jääviksi tai tähän luokitteluun taipumattomiksi tulevaisuuskuviksi.²⁵

Eräs vastaaja kertoo kirjeessään koronaviruspandemian pitkäaikaisista vaikutuksista työnteolle: ”Muistan, kuinka ollessani ikäisesi, vihasin etätöitä. No nyt niistä ei kysytä, vaan niitähän tehdään oletusarvoisesti” (K05). Virkkeestä saa vaikutelman, että kehitys on kirjoittajan näkökulmasta kielteistä. Hän kuitenkin toteaa myös, ettei kuvattu kehitys sinänsä ole ollut yksiselitteisesti negatiivista tai positiivista. Hän on itsekin hyödyntänyt muutosta: ”Etätöyt ovat mahdollistaneet esimerkiksi sen, että voin halutessani työskennellä Pattayalta käsin. Yhden vuoden työskentelinkin, säästin muuten veroissa aika suuren summan,” hän toteaa. Ambitopia-tyypin kirjeiden yleissävyistä ei voi päätellä, kuinka kirjoittaja lopulta arvottaa kuvaamansa maailman vuonna 2050. Kirjeistä saa vaikutelman, etteivät yleiset kehityskulut kenties ole kirjoittajan mielestä myönteisiä joko hänelle itselleen tai ihmiskunnalle laajemmin, mutta hän pyrkii etsimään epätoivotusta tulevaisuudesta toivonpilkahduksia.

23 Sanaa ”antiutopia” käytetään toisinaan synonyymina dystopialle. Tässä käytämme sanaa erottautumaan utopioista paitsi sisällön, myös muodon osalta.

24 Vrt. esim. positiivisen psykologian ja terapeutin kulttuurin kritiikki, Foster 2016.

25 Sanaa ambitopia ei ole juuri käytetty aiemmassa tutkimuksessa. Sara Upstonen 2016 mukaan ambitopia ei ole dystopia eikä utopia, vaan ”perustavanlaatuisesti moniselitteinen” kategoria.

Ambitopia-tyypin kirjeistä huokuu paitsi ambivalentti suhtautuminen tulevaisuuteen, myös piilevä kritiikki nykyisiä valtavirrassa hyväksytyinä pidettyjä haasteiden ratkaisuyrityksiä kohtaan. Esimerkiksi tästä käy autoilun tulevaisuus. Eräs vastaaja kirjoittaa, että tulevaisuudessa autot ohjaavat itseään ja polttoaine on kallista. ”Intohimoisena yksityisautoilijana” hän kertoo kaipaavansa ajamista (K05). Nämä esimerkit osoittavat, etteivät kaikki aikamme haasteiden ratkaisuyritykset ole jaettuja ja ettei toivottu tulevaisuus ole kaikille sama tai yhtä haluttu. Joillekin yksilöille muutos tarkoittaa luopumista.

11.4 Utopia, minä ja maailma

Tulevaisuuskirjeiden esittämän muutoksen tarkastelussa kysymys toimijuuden ja rakenteen suhteista on keskeinen.²⁶ Löysimme aineistosta kolme ulottuvuutta, joiden avulla voidaan luoda paitsi tapahtumien tasoa, myös toiminnan intressiä ja toimijan toiminnan suuntautumista.

Ensimmäinen jakolinja kulkee yksityisen ja yhteiskunnallisen utopian välillä. Yksityisellä utopialla viittaamme kirjoituksiin, joissa tapahtumien tasona on henkilökohtainen elämänpiiri, kuten oma elämä, perhe, työ ja harrastukset. Yksi vastaaja toteaa kirjeessään: ”Perustulolla sait itsellesi turvattua hyvän elämän ilman rahahuolia. Ei mitään hulppeaa, mutta enää ei tarvinnut kanniskella rikkinäisiä reppuja tai pukea reikäisiä vaatteita” (K14). Esimerkissä parempi tulevaisuus manifestoituu toimeentulo-ongelmien ratkeamisena, mikä voi heijastaa opiskelijan niukkaa toimeentuloa ja siihen liittyviä huolia nykyhetkessä. Vaikka ratkaisun taustalla esitetään laajempi sosiaalipoliittinen muutos, on keskiössä kirjoittajan oma, yksityinen elämä. Tällaista pientä toimijuutta leimaa erityisesti keskittyminen arkeen ja sen sietäminen.²⁷ Tässä esimerkissä yhteiskunnallisen muutoksen tarkoituksena on laventaa yksityisen, arkisen toimijuuden tilaa.

Yhteiskunnallinen utopia sitä vastoin keskittyy julkisessa elämänpiirissä, yhteiskunnassa, instituutioissa ja rakenteissa tapahtuneisiin muutoksiin. Näitä käsittelevät kirjeet tarkastelevat esimerkiksi talousjärjestelmää,

26 Esim. Giddens 1984; Heiskala 2000.

27 Honkasalo 2006.

yhteiskunnan normeja ja päätöksentekoa. Yksi vastaaja toteaa: ”Vuoteen 2050 mennessä myös suomalainen peruskoulu on kokenut suuren muutoksen” (K03). Yhteiskunnallisissa utopioissa muutosten nähdään purkavan vanhoja rakenteita ja luovan yhteiskuntaa, joka on oikeudenmukainen ja hyvinvoiva. Samaan aikaan yksittäisten ihmisten toimijuus jää varjoon tai se ulkoistetaan esimerkiksi teknologiselle kehitykselle.

Toinen jakolinja kulkee yksilöllisten ja kollektiivisten utopioiden välillä. Siinä missä yksilöllisissä utopioissa korostuu individualistinen intressi ja yksilöllinen itsensä toteuttaminen yleisenä päämääränä, kollektiiviset utopiat keskittyvät yhteisöllisiin intresseihin, kollektiiviseen toimintaan, me-puheeseen sekä yhteisön hyvinvointiin yleisenä päämääränä. Toteamus ”Teen paljon niitä asioita joista pidän ja sellaisten ihmisten kanssa jotka ovat minulle tärkeitä” (K12) heijastaa yksilöllistä utopiaa. Toinen vastaaja taas perustelee avarakatseisuutta kollektiivisen toiminnan kautta: ”Yhteisömme ovat tehneet selväksi, että joukkoomme mahtuu aivan kaikenlaisia ihmisiä” (K06). Huomionarvoista on, etteivät yksilölliset utopiat ole aina yksityisiä eivätkä kollektiiviset utopiat yhteiskunnallisia. Päinvastoin kollektiivisissa utopioissa saattaa korostua arkinen kyläyhteisö yksityisen elämänpiirin kontekstina. Yksilöllinen utopia taas saattaa puhua laajoista yhteiskunnallisista arvomuutoksista, kun yksilöllisiä valintoja tehdään yhteiskunnallisen muutoksen hyväksi.

Kolmantena jakolinjana kirjeistä erottuvat paon ja taistelun utopiat. Tämän jaon keskiössä on yksilön toiminnan suunta suhteessa maailmaan: Suuntaako kirjoittaja omat toimensa paremman tulevaisuuden tekemiseksi omaan elämäänsä, siis pakoon maailmasta, vai onko keskiössä omien toimien vaikutus ulkomaailmaan, siis taistelu paremman maailman puolesta?²⁸ Taistelun utopioihin viittaavat esimerkiksi maininnat, joissa keskeistä ja merkityksellistä on oman toiminnan myönteinen vaikutus muiden elämään. Yksi vastaaja kertoo tulevaisuuden työstään:

Työskentelen mielekkäässä työssä, jossa näen vaikutukseni maailmaan ja pystyn myös hyödyntämään akateemista erityisosaamistani. Työlläni

28 Taustalla on Lewis Mumfordin 1922 jako *utopia of escape vs. utopia of reconstruction*. Määrittelemme jälkimmäisen kategorian Mumfordia tiukkarajaisemmin koskemaan pelkän rakenteellisen muutoksen sijaan muutospyrkimyksiin tähtäävää yksilön toimintaa.

myötävaikutan siihen, että maailma olisi parempi, tasavertaisempi paikka elää ja maapallo voisi mahdollisimman hyvin. (K01)

Keskeistä työssä on mielekkyys ja mahdollisuus vaikuttavaan toimintaan, joka johtaa hyvinvoinnin ja tasavertaisuuden kasvuun. Toinen puolestaan kertoo voivansa tulevaisuuden työssään ratkaista ihmisten ongelmia. Keskeistä on yksilön toiminnan suuntautuminen kohti parempaa maailmaa ja omaa elämänpiiriä laajempi vaikuttaminen. Vastaajat näkevät elämän mielekkyyden suuntautumisessa kohti maailman muuttamista. Taistelun utopiat vaativat siis sekä aktiivisen yksilötoimijan, että rakenteellisen muutospyrkimyksen. Tällaiset utopiat olivat aineistossamme harvinaisia.

Paon utopian piirteitä voidaan sen sijaan havaita esimerkiksi kirjeessä, jonka kirjoittajan näkemys hyvästä tulevaisuudesta keskittyy omaan elämänpiiriin. Hän kirjoittaa, että vuonna 2050 ”asun meren rannalla ja toteutin unelmani: minulla on saunasta pyöreä ikkuna merta kohti” (K12). Kirjoittaja kertoo tekevänsä asioita, joista pitää, keskittyen elämäntapaansa ja harrastuksiinsa. Paon utopiassa korostuu omien toimien vaikutus oman elämän suuntaan, pois yhteiskunnasta. Kun tämä kirjoittaja käsittelee laajempia maailmaa koskevia muutoksia, hän perustelee nekin oman elämäntavan ylläpitämisen kautta. Kirjoittajan mukaan ”omalla ajoneuvolla liikkuminen on mahdollista kaikille jotka sitä haluavat, sillä uudet teknologiat ovat mahdollistaneet päästöttömän liikkumisen. Se on aina ollut minulle tärkeää, sillä haluan asua kaupunkien ulkopuolella.” Kirjoittajan utopian keskiössä ovat yksityiseen arkeen liittyvät arvot ja ihanteet. Rakenteellisen muutoksen roolina on mahdollistaa oman mukavan elämäntavan jatkuminen ilman niihin sisältyvää eettistä haittaa.

11.5 Utopia, aika ja elämäntapa

Vaikka utopia-ajattelu keskittyy tulevaisuuteen, ei menneisyyskään ole merkityksetön. Kirjeistä erottuu kaksi tapaa jäsentää aikaa: nostalgiset ja futuristiset utopiat. Nostalgisissa utopioissa hyvä tulevaisuus on paluuta menneeseen. Ne keskittyvät siihen, miten oma elämä on muuttunut erilaiseksi tai samanlaiseksi kuin joskus ennen ja käsittelevät turvallisuuden ja perinteisiin liittyviä arvoja sekä lähipiirin hyvinvointia. Nostalgisten

utopioiden taustalla voidaan tulkita vaikuttavan epäluottamus tulevaisuuden kykyyn parantaa ihmisten oloja ja elämää.²⁹

Paluu maaseutumaiseen elämäntapaan on esimerkki nostalgisesta utopiasta. Eräs vastaaja kirjoittaa:

Teollistumisesta alkanut joukkopako maaseudulta kaupunkeihin kääntyi toisin päin. Suomessa pohdittiin 2020-luvun loppupuolella alueellistamispolitiikan vaikutuksia kansalaisten näkökulmasta. Huomattiin, että ihmiset halusivat suurten ja ahtaiden kerrostalokompleksien pienten asuntojen sijaan muuttaa väljillä tonteilla oleviin omakotitaloihin. (K03)

Väljän asumisen lisäksi muuttoa pohjoisen harvemmin asutuille alueille motivoi esimerkiksi ilmaston lämpeneminen ja toisaalta kohtuuhintaiset ekologiset liikenneratkaisut.

Selittäväenä tekijänä maalle paluun kuvauksissa voi olla suomalaisen kaupungistumisen lyhyt historia ja kiihtyvä tahti.³⁰ Myös suomalaiset yliopisto-opiskelijat ovat usein muuttaneet yliopistokaupunkeihin maaseutumaisemmista olosuhteista. Viitteitä tästä on nähtävissä osana narraatiota, jossa palataan synnyinseuduille. Aineistomme perusteella kaupunkeihin ja niiden moninaisuuteen liittyvät kehityskulut nähdään nostalgisissa utopioiden kriittisessä valossa.

Nostalgiset utopiat sisältävät myös kaipuuta vahvojen instituutioiden aikaan. Maailman moninaistuminen nähdään tällöin lähinnä turvallisuusuhkana ja vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen rapauttajana. Keskeisinä perinteisinä instituutioina vastauksissa mainitaan esimerkiksi armeija ja kirkko. Eräs kirje kuvaa kirkon roolin muutosta:

Yhteisöllisyyden arvostuksen lisääntyessä myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon asema alkoi hiljalleen vankistua. 2030-luvulle tultaessa kirkkoon kuuluvien määrä alkoi tasaisesti lisääntyä. Kirkon aseman vahvistuttua kirkolla on ollut paremmat mahdollisuudet järjestää aiempaa monipuolisempaa avustustyötä. Moni huomasi myös sen, että kirkko pystyy tekemään moniin avustusjärjestöihin verraten laajempaa alaisempaa ja paremmin kohdennettua avustustyötä. (K03)

29 Ks. retrotopia, Bauman 2017; entistävä nostalgia, Vihma 2021.

30 Esim. Tervo 2019.

Varsinkin kaupunkien kontekstissa ihmisten keskinäinen verkostoituminen ja kansalaisvaikuttaminen tapahtuu nykyään uusin tavoin ja välinein. Tämä on luonut uutta tilaa aktiiviselle kansalaisuudelle. Esimerkiksi digitalisaatio on mahdollistanut uudenlaisia ihmisten keskinäisen verkostoitumisen tapoja.³¹ Esimerkissä kiinnostavaa onkin, että se kiinnittää yhteisöllisyyden perinteiseen institutionaaliseen viitekehykseen. Hyvä tulevaisuus on paluuta kirkon vahvaan rooliin.

Nostalgisissa utopioissa suhtautuminen tieteeseen ja teknologiaan on usein kielteistä. Jopa saavutettu ja vakiintunut teknologinen kehitys, kuten televisio ja internet, nähdään melko negatiivisessa ja tarpeettomassa valossa, sillä ”sähköä ja energiaa käytetään vain niihin asioihin, jotka ovat todella tarpeellisia” (K02). Parempi tulevaisuus palaa menneeseen, jossa elämän mielekkyys löytyy teknologian sijaan siitä pidättäytymisestä.

Futuristisissa utopioissa hyvä tulevaisuus puolestaan suuntaa pois vanhasta, kohti uutta. Niissä kuvataan, miten maailma on rakenteiltaan muuttunut uudella tavalla. Niissä korostuu universalistinen avarakatseisuus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Kuten nostalgiset, myös futuristiset utopiat mainitsevat elämäntapaan liittyviä teemoja, mutta usein nämä sidotaan osaksi isompia rakenteellisen tason muutoksia.

Futurististen utopioiden konteksti on usein kaupunki. Myös tutkimuskirjallisuudessa utopiat on usein yhdistetty nimenomaan ajatukseen tulevaisuuden kaupungeista.³² Kaupunkien on nähty tarjoavan entistä moninaisemman, sosiaalisesti tiheimmän, vapaamman ja innovatiivisemmän ympäristön erilaisten ajattelu- ja elämäntapojen muotoutumiselle.

Futuristiset utopiat asettavat paljon uskoa ja odotuksia teknologiseen ja tieteelliseen kehitykseen. Esimerkiksi lääketieteessä sekä lääkkeiden tuotannossa ja jakelussa odotetaan suuria läpimurtoja. Eräs vastaaja kirjoittaa:

Käänteentekevää oli tehokkaan, suun kautta otettavan viruslääkkeen keksiminen. Lääke on huomattavasti rokotteita halvempi sekä valmistaa, säilyttää että käyttää. Edullisen hinnan ja kansainvälisten järjestöjen hienosti organisoiman logistiikan avulla uutta lääkettä on pystytty toimittamaan kaikkialle maailmaan kaikille väestön osille. (K10)

31 Mäenpää & Faehnle 2021.

32 Esim. Pinder 2005; Bender 2016.

Yhteistä nostalgisille ja futuristisille utopioille on uusien teknologioiden käyttäminen vanhoihin asioihin ja nykyisin koettuihin haasteisiin. Pitäytyminen nykyaikaan sidoksissa olevissa teemoissa voi kertoa siitä, miten nykyisessä yhä tihentyvässä ja kiihtyvässä ajallisessa olemisessä ja elämisessä on haastavaa katsoa nykytodellisuuden tuolle puolen.³³

11.6 Utopia, muutos ja riskit

Tulevaisuuskirjeistä erottuu kaksi erilaista tapaa kuvata muutoksen laajuutta ja kokonaisvaltaisuutta. Kutsumme näitä utopiatyyppejä sopeutuviksi ja transformatiivisiksi utopioiksi. Näitä utopiatyyppejä erottaa se, mihin muutos kohdistuu ja kuinka kokonaisvaltaisesta muutoksesta on kysymys. Ruth Levitasia mukaillen eroa voi jäsentää tarkastelemalla, kuvaako kirjoitus konservatiivista vai progressiivista muutosta ja onko kirjoitus vain toivottua tulevaisuutta kuvaileva vai kuvaako se myös muutoksen keinoja ja toimijoita.³⁴ Aineistossamme suurin osa kirjoituksista kuvaa sopeutuvia utopioita.

Sopeutuvissa utopioissa korostuvat nykyhetkessä oleviin ongelmiin ja riskeihin reagointi olemassa olevin keinoin. Kirjeissä kuvataan monenlaisia riskejä, kuten ilmastonmuutos, virukset ja pandemia, nälänhätä, työvoimapula, kansanterveys, kansantalouden tila ja asunnottomuus. Ratkaisut riskien hallintaan ammentavat jo käytössä olevasta keinovalikoimasta. Esimerkiksi sote-alan työvoimapula on ratkaistu nostamalla palkkoja, ja ilmastonmuutosta hallitaan matkustusta ja kulutusta vähentämällä. Myös tieteellä ja teknologialla on suuri rooli riskien hallinnassa. Eräs vastaaja kuvaa kuinka vastaus ”viruspopulaation haasteisiin” on löytynyt tehokkaan ja edullisen lääkkeen kehittämisestä:

Viime vuosina ne [erilaiset virukset] eivät kuitenkaan ole olleet millekään väestöosalle missään päin maapalloa niin tuhoisia kuin silloin 30 vuotta sitten. Tavallaan siitä on kiittäminen itse viruksiakin. Kun ne aloittivat säännöllisen epäsäännölliset maailmanympärimatkailunsa, myös

33 Ks. Adam & Groves 2007.

34 Levitas 2000.

tutkimukseen alettiin panostaa entistä enemmän. Käänteentekevää oli tehokkaan, suun kautta otettavan viruslääkkeen keksiminen. (K10)

Vaikka sopeutuvat utopiat kuvaavat pääasiassa eteenpäin katsovia muutoksia, yhteiskunnan rakenteisiin kohdistuvat muutokset ovat kirjeissä valikoivia ja osittaisia. Yksi kirjoittaja esimerkiksi kertoo kirjeessään, miten ilmastokriisi on johtanut merkittävään poliittisen järjestelmän muutokseen, ja vuonna 2050 eduskunnan tehtäviä hoitaa 200 henkilöstä koostuva ”viisaiden neuvosto”, toimielin, ”johon kuuluu jäseniä niin oikealta, keskeltä kuin vasemmalta” (K5). Ratkaisu sinänsä on radikaali, mutta osittainen, sillä vain poliittisen järjestelmän nähdään olevan muutoksen tarpeessa.

Yhteistä sopeutuville utopioille onkin, että kuvatut muutokset tapahtuvat nykyisen järjestelmän puitteissa joko niin, ettei esimerkiksi talouden rakenteita mainita ollenkaan tai nykyisen talousjärjestelmän säilyttämisen nähdään osana riskienhallintaa. Poliittistaloudellisista keskusteluista tutut kilpailukyky- ja kustannussäästödiskurssit ovat luettavissa muutamissa kirjoituksissa: Kansantalous on nousussa tuotekehityksen myötä, kansanedustajien ja virkamiesten määrää on vähennetty kustannussyistä ja peruskouluissa kasvatetaan ”vastuullisia ja tiedostavia kuluttajia” (K03). Talouteen liittyviin riskeihin nähdään siis ratkaisuksi parempi talousosaaaminen ja talouskasvu, jolloin kuvitellut muutokset uusintavat nykyisen talousjärjestelmän tavoitteita sen sijaan, että niitä haastettaisiin utooppisen ajattelun osana. Kaiken kaikkiaan sopeutuvissa utopioissa keskiössä on olemassa olevien uhkien ja riskien kontrollointi. Tällöin myös kokonaisvaltaisten muutosten kuvittelemisen vaikeutuu, koska riskeihin reagointi on olennaisena osana nykyisen järjestelmän legitimoimisessa.³⁵

Myös transformatiivisissa utopioissa vastataan nykyajan haasteisiin. Niissä ei kuitenkaan korostu riskeihin reagointi, vaan keskiössä ovat laajemmat murrokset ja syvälle rakenteisiin menevät muutokset. Yksi kirje kuvaa talousjärjestelmän muutosta: Enää ei pyritä jatkuvaan talouskasvuun ja kuluttamiseen, vaan resursseja jaetaan globaalisti ja paikallisesti oikeudenmukaisemmin. Kirjoittaja esittää perustulon ja asunnon takaamisen kaikille kansalaisille osana resurssien uudelleenjakamista ja työn tekemisen murrosta. Hän kirjoittaa:

35 Levitas 2000.

Työnteko ei ole enää pakko, sillä pienen perustulon avulla sekä paikallisesti tarjotun asumispaikan sekä ruoan ansiosta ihmiset voivat valita millaista elämää haluavat elää. Tämä on myös synnyttänyt aivan uudenlaisen kulttuurin ja taiteen aallon, ja näiden arvostus on noussut. (K01)

Transformatiivisen utopian kuvauksiin sisältyy siis laajempi arvojen muutos, esimerkiksi pois nykyisestä jatkuvan talouskasvun vaatimuksesta ja tehokkuusajattelusta. Muutosten lisäksi niissä korostuu kritiikki nykyjärjestelmää kohtaan. Eräs vastaaja kirjoittaa perustulon ja valtion kustantaman asumisen seurauksista humoristisesti: "Kukaan ei alkanut laiskottelemaan. :) Ihmiset jatkoivat työskentelyä ja opiskelua. Yrityksiäkin perustettiin." (K14)

Muutosten kokonaisvaltaisuuden lisäksi transformatiivisissa utopioissa viitataan aktiivisiin toimijoihin, esimerkiksi kansalaisiin, valtioon ja yrityksiin kasvottomien toimijoiden, kuten tieteellisteknologisen kehityksen, sijaan. Toisin sanoen niissä kirjoitetaan vastuista ja velvollisuuksista sekä siitä, miten näitä on jaettu eri toimijoiden kesken. Esimerkiksi ilmastokriisiin ratkaisuksi ei esitetä ainoastaan kulutuksen vähentämistä tai uusiutuvan energian tuotannon lisäämistä, vaan huomattavasti perustavanlaatuisempia toimia. Tällaisina nähdään muun muassa saastuttavien alojen lakkauttaminen, globaalien suuryritysten vastuuttaminen sekä henkilökohtaisen hiilijalanjäljen enimmäismäärän allokoiminen kansalaisille. Transformatiivisissa utopioissa kerrotaan siis paitsi mikä on muuttunut, myös miten asiat ovat muuttuneet ja ketkä ovat olleet muutoksen alkuunpanijana ja kohteena. Muutoksen sisällöissä korostuu myös demokratian keskeinen ulottuvuus – unelma tasa-arvoisemmasta yhteiskunnasta.³⁶

11.7 Utopia ja radikaali rauha

Viimeisenä jakolinjana nostamme aineistosta esiin sovinnaiset ja radikaalit utopiat. Jaon ytimessä on hyväksytyys, siis kysymys, asettuuko utopia yleisesti sopivana pidetyn piiriin vai poikkeako se tavoitellun lopputuloksen osalta perustavanlaatuisesti sopivana pidetystä.

36 Eskelinen 2019.

Sovinnainen utopia kuvaa hyvää tulevaisuutta, jossa saavutettu tila on yleisesti hyväksytty ja ratkaisuvaihtoehdot laajasti jaettu. Sitä luonnehtii sovittelevuus ja konsensushakuisuus. Valtaosa kirjeistä edustaa tätä utopiatyyppiä. Niissä korostuvat esimerkiksi rauhallinen ja kohtuullinen elämäntapa, kasvatusta, vastuullisuus ja maltillisuus, kiihottomuus, ekologisuus sekä terveellisyys. Eräs vastaaja aloittaa kirjeensä harmonisella kuvauksella:

Kirjoitan tätä kirjettä vuonna 2050, noin viisikymppisenä. Olen tullut ikään, jossa osaan suhtautua lempeästi itseeni sekä ympäristööni. Asun yhä Suomessa pääkaupunkiseudulla tai sen lähetyillä viihtyisässä ja maltillisen kokoisessa kodissa. (K01)

Kirjoittajan utooppisessa tulevaisuudessa keskeistä on siis lempeys, viihtyisyys ja maltillisuus.

Kirjeen kuvaamaan sovinnaiseen tulevaisuuteen pääsy on kuitenkin vaatinut suuria, radikaalejakin muutoksia. Kirjoittajan mukaan käänne parempaan alkoi 2020-luvun ilmastoliikchedinnästä. Se johti globaaliin poliittikkamuutokseen, jossa saastuttavat alat lakkautettiin ja suuryritykset saatettiin laajaan vastuuseen. Kirjeen kuvaamassa tulevaisuuden ihanneyhteiskunnassa talousjärjestelmä jakaa varallisuutta, kolonialismin kahleet on murrettu ja yhteiskunnan arvopohja on muuttunut tasa-arvoa korostavaksi.

Näiden radikaalien muutosten jälkeen kirjoitus kuitenkin palaa sovinnaiseen kuvaukseen: Isojen muutosten tuloksena on rauhallinen, mielekäs ja mallikelpoinen elämä. ”Uudessa arvossa on esimerkiksi kasvatustyö ja luonnosta sekä läheisistä huolehtiminen”, kirjoittaja kertoo ja toteaa: ”Elämäni on rauhallista ja mielekästä”. Sovinnaiset utopiat voivat siis sisältää radikaalejakin muutoksia, mutta niiden yleissävy ja toivottu lopputulos on sovinnainen.

Radikaalilla utopialla tarkoitamme puolestaan tulevaisuuskuvausta, joka on rajoja rikkova, epätavallinen, epäsovinnainen ja äärimmäinen. Radikaalit utopiat haastavat vallitsevia arvoja ja ajattelutapoja, ja niiden päämääränä on yleisesti epäsovinnainen lopputulos. Aineistossamme radikaalit muutokset koskevat demokratiasta luopumista ja yhteiskunnan laajaa romahdamista. Merkillä pantavaa on, ettei aineellista kohtuuttomuutta, kuten hillitöntä kuluttamista tai ääretöntä rikkautta esiintynyt kirjeissä lainkaan.

Yksi kirjoittaja kuvaa edustuksellisesta demokratiasta luopumista: ”Ilmastokriisin myötä monessa länsimaassa – Suomi mukaan lukien

– edustuksellisen demokratian todettiin olevan epäonnistunut hallintomuoto.” (K05) Tätä havahtumista demokratian toimimattomuuteen on kirjoittajan mukaan seurannut platonisen valtiomallin renessanssi. Eduskunta on korvattu 200-päisellä viisaiden neuvostolla, joka edustaa laajasti poliittisten näkemysten kirjoja ja yhteiskunnan eri kerrostumia. Kirjoittaja ottaa tekstissä huomioon, että kehitys on kulkenut vasten demokratian ideaaleja, mitä voidaan pitää kyseenalaisena. Hän kuitenkin perustelee muutosta tehokkuudella: ”Kuulostaako mielestäsi epädemokraattiselta? Niin minustakin alkuun, mutta ainakin nyt tuloksia saadaan aikaan.”

Tätä tulevaisuuskuva voidaan pitää radikaalina länsimaisessa viitekehyksessä, jossa demokratia on yhteiskunnan jakamaton arvoperusta. Utopia-ajattelu on liitetty lähihistoriassa totalitarismiin. Sitä on pidetty vaarallisena, sillä se mahdollistaa massojen alistamisen eliitin voimavisoille. Toisaalta demokratiaa voidaan itsessään pitää utopiana, ja totalitarismia utopia-ajattelun erityisenä vaarana.³⁷ Näennäisen epäpoliittinen hallinnointi, jollaiseksi kirjeessä kuvattu tehokkuutta demokratian kustannuksella painottava poliittinen järjestelmä voidaan tulkita, on demokratian vasta-voima. Vallitsevasta yhteiskunnasta käsin katsottuna tällainen utopia on radikaalisti epäsovinnainen.

Radikaali visio tulevaisuudesta esiintyy myös dystopiaksi luokittelemasamme kirjeessä, jossa korostuu tehostaminen tuhon kautta:

Katovuodet ja tuholaiset aiheuttavat usein nälkävuosia. Entistä suurempi määrä ihmisiä kuolee nälkään. Ainoa hyvä puoli tässä on että ylikansoitus on hävinnyt. Työvoimapula johtaa tarpeeseen tehostaa koko yhteiskuntaa. Pitkässä juoksussa tämä vähentää maapallon räsitusta. (K08)

Dystopia tekee näkyväksi sen, mihin nykyinen yhteiskuntajärjestys voi pahimmillaan johtaa. Tästä huomiosta löytyy muutoin lohduttoman kirjeen hopeareunus: globaalin yhteiskuntamme suurten ongelmien ratkaiseminen on mahdollista (vain) luovan tuhon kautta.

37 Eskelinen 2019; Eskelinen et al. 2020. Teppo Eskelinen rinnastaa demokratian utopiaan. Hän näkee demokratian kehittyvänä prosessina, jossa kyse ei ole vain hallinnoinnista, vaan jossa tähdätään kohti yhä avoimempaa ja osallistavampaa yhteiskuntaa. Utopioiden kuvittelu on tässä ajattelussa demokratian menetelmä.

Radikaaleja tulevaisuuskuvia oli aineistossa vähän, ja niiden sijaan painottui sovinnaisuus. Kertovatko sovinnaiset utopiat kokemuksesta, että nyky maailma kuohuu? Haetaanko ristiriitojen repimässä maailmassa keskitietä? Sovinnaisuuden korostuminen on huomionarvoista verraten viime aikojen keskusteluun erityisesti nuoriin liitetyistä, radikaaleina pidetyistä vaatimuksista, kuten ilmastokapinasta. Tämän tutkimuksen kirjeiden perusteella toivottu lopputulos ja tahtotila on kuitenkin elää hyvää elämää yhdessä.³⁸ Sen mahdollistaa elinkelpoisuuden ja yhteiskuntarauhan palauttaminen, jotka ovat nyky-yhteiskunnassa vaakalaudalla. Huomio herättää kysymään, ovatko sovinnaiset utopiat itse asiassa sovinnaisuudessaan radikaalia vastapuhetta tuhlailevalle elämäntavalle, vastadiskurssi tehokkuudelle, jonka vaadetta opiskelijatkin kokevat ja johon uupuvat.³⁹

Sovintoon ja sovinnaisuuteen pyrkiviä utopioita voidaan lukea myös itsessään radikaaleina muutosvaatimuksina. Erityisesti tämä luenta saa pontta rauhaa käsittelevistä kirjeistä. ”Ihan parasta on kuitenkin ollut rauhan lisääntyminen”, toteaa yksi vastaaja (K07). Hieman myöhemmin hän jatkaa, että vaikka vuoden 2050 maailmassa yhä esiintyy ääriajattelua, ”pääsääntöisesti ollaan rauhassa, vaikkei oltaisi samaa mieltä asioista.” Kuvitellussa tulevaisuudessa kirjoittajaa huolettaa erityisesti kristillisen radikalismien nousu. Uskonnollinen ja ideologinen ääriajattelu nähdään kirjeessä rauhan uhkana, mutta utopian hengessä kirjeestä välittyä päällimmäisenä toivo.

Myös toinen kirjoittaja kirjoittaa maailman olevan vuonna 2050 rauhallisempi paikka elää. Hänen mukaansa uuden sukupolven päättäjät, jotka kasvoivat 2020-luvun uhkien varjossa, ovat ohjanneet resursseja sotaan varustautumisen sijaan yhteiseen rakentamiseen ja hyvän elämän turvaamiseen kaikille kansoille. Kirjoittaja korostaa kuitenkin aktiivista rauhan työtä: ”Rauha ei säily, jollei sitä säilytä.” (K10)

38 Beaman 2017.

39 Esim. KOTT 2021.

11.8 Johtopäätökset

Utopioiden juuret ovat läsnä tässä hetkessä. Kuvitellusta tulevaisuudesta käsin kirjoitettuja kirjeitä voidaankin tulkita myös nykyajan analyysinä tai kritiikkinä, sillä kirjeissä toistuvat teemat heijastavat niiden kirjoitusajankohdan haasteita ja huolia. Syksyllä 2021 opiskelijat olivat huolissaan muun muassa koronaviruspandemiasta, ilmastokriisistä ja konflikteista, sekä oman elämänsä suunnasta ja elämäntapansa säilymisestä.

Samalla kun kirjeet tulevaisuudesta heijastavat nykyhetkeä, ne luovat myös toivoa paremmasta. Utopia-ajattelua on toisinaan kritisoitu sen tarpeettomuudesta. On ajateltu, ettei utopioita kylmän sodan päättymisen jälkeen enää tarvita, sillä liberaalin demokratian myötä ”historian loppu” ja paras kuviteltavissa oleva yhteiskunta on jo saavutettu.⁴⁰ Tulostemme valossa näin ei ole käynyt. Maailma ei ole valmis. Tutkimukseen osallistuneilla opiskelijoilla on sekä kykyä että tahtoa kuvitella toisenlainen maailma.

Tämän tutkimuksen keskeinen tulos on utopioiden moninaisuuden hienojakoinen laadullinen kuvaus. Hyvä tulevaisuus ei ole yksi, yksiselitteinen tai jaettu. Korkeakouluopiskelijoiden tulevaisuuden utopiat poikkesivat toisistaan, ja pyyntö kuvitella ja kirjoittaa paremmasta tulevaisuudesta aiheutti myös vastarintaa. Esittämämme jaottelu (Taulukko 8.1) auttaa tunnistamaan tämän moninaisuuden eri puolia. Sen avulla voidaan esimerkiksi luoda tutkimusasetelmia, joissa vertaillaan utooppisen ajattelun eri puolia ja ristiriitaisuuksia tai eri ryhmien tuottamia utopioita. Jaottelumme auttaa myös kehittämään uudenlaisia menetelmiä utopioiden fasilitointiin.

40 Mm. Fukuyama 1992; Williams et al. 2016.

Taulukko 8.1 Tulosten yhteenveto.

Ulottuvuus	Keskeinen kysymys	Utopiatyypit
Toivottuus	Onko tulevaisuus mahdollisimman hyvä?	Utopia, dystopia, antiutopia ja ambitopia
Tapahtumien taso	Onko keskiössä oma arki vai yhteiskunta?	Yksityinen ja yhteiskunnallinen utopia
Intressi	Kenen etu on muutoksen päämääränä?	Yksilöllinen ja yhteisöllinen utopia
Toiminnan suuntautuminen	Mihin yksilön toiminta suuntautuu?	Paon ja taistelun utopia
Aika-orientaatio	Onko katse menneeseen vai tulevaan?	Nostalginen ja futuristinen utopia
Muutoksen laajuus	Onko muutos reaktiivista vai proaktiivista?	Sopeutuva ja transformatiivinen utopia
Hyväksytyys	Onko lopputulos yleisesti hyväksytty?	Sovinnainen ja radikaali utopia

Sosiaalitieteellinen tutkimus on ollut kiinnostunut toimijuudesta erityisesti silloin, kun yksilön toiminnan tavoitteena on muuttaa tai haastaa yhteiskunnan rakenteita.⁴¹ Myös utopiatutkimuksen kiinnostuksen kohteena on pääosin juuri tällainen ”suuri toimijuus”: ollakseen kiinnostava tutkimuskohde, utopialta vaaditaan rakenteellista muutosvoimaisuutta.⁴² Tietoisien, tavoitehakuisten toiminnan lisäksi toimijuus voi kuitenkin olla myös minimaalista ja suuntautua arkeen ja sen sietämiseen.⁴³ Tuloksemme osoittavat, että tulevaisuuteen suuntautuva ajattelu on vähintään yhtä usein pientä kuin suurta ja mullistavaa. Pieneen toimijuuteen keskittyvien utopioiden rajaaminen pois tutkimuksesta ei tee oikeutta tulevaisuuskuvien ja tulevaisuuksia kuvittelevien ihmisten moninaisuudelle. Tutkimuksemme perusteella myös pienen mittakaavan utopioita – sekä pienten ja suurten utopioiden limittäisyyksiä – pitäisi tutkia tulevaisuudessa entistä tarkemmin.

41 Esim. Giddens 1984, 5–13; Heiskala 2000, 13–14; Honkasalo 2013, 46.

42 Esim. Levitas 2000; Eskelinen et al. 2020.

43 Honkasalo 2013; 2006; Keskitalo-Foley 2008.

Havainto utopioihin kietoutuvasta pienestä toimijuudesta kertonee tulevaisuuteen suuntautuvan transformatiivisen ja radikaalin ajattelun vaikeudesta. Havainto voi selittyä vallitsevalla maailmantilanteella. Ilmastonmuutoksen ja levottomuuksien kaltaisten suurten uhkien alla tavallista arkeaan elävän yksilön voi olla vaikeaa tai turhauttavaa kuvitella muita kuin reaktiivisia ratkaisuja.⁴⁴ Kuohuvan maailman keskellä toive rauhallisesta arjesta, riskien minimoimisesta tai paluusta menneeseen voi olla itsessään radikaali ajatus.

Vain moninaisia utopioita tutkimalla voidaan löytää tapoja edistää yhteiskunnan syviin rakenteisiin pureutuvien, maailmaa muuttavien, tulevaisuuksien kuvittelua. Utopiat toimivat parhaimmillaan paremman maailman rakennusaineina. Tulevaisuuden kuvittelemisen positiivisessa valossa ei kuitenkaan riitä muutokseen. Levitasia mukaillen utopian on kuvattava parempi tulevaisuus riittävän rohkeasti tavalla, joka haastaa vallitsevan yhteiskunnan rakenteita ja valtaa, ja sisällytettävä itseensä toimijuuksia ja muutoksen työkaluja.⁴⁵ Yhteiskunnan eri toimijoilla, kuten yliopistoilla, uskonnollisilla yhteisöillä ja kansalaisyhteiskunnan toimijoilla, voi halutessaan olla rooli uutta luovan kuvittelun rohkaisemisessa. Tulevaisuuden kuvittelemisen taidon fasilitoiminen lisää kansalaistaitoja ja vahvistaa kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta. Mitä moninaisempia tapoja muutokseen voimme kuvitella ja mitä enemmän niitä jaamme, sitä laajempi on mahdollisten vaikutuskanaviemme valikoima.

44 Levitas 2000.

45 Levitas 2000.

Lähteet ja kirjallisuus

Adam, Barbara & Groves, Chris

2007 Future matters: action, knowledge, ethics. Leiden: Brill.

Bauman, Zygmunt

2017 Retrotopia. Cambridge, UK: Polity Press.

Beaman, Lori

2017 Deep equality in an era of religious diversity. Oxford: Oxford University Press.

Bender, Courtney

2016 How and why to study up: Frank Lloyd Wright's Broadacre city and the study of lived religion. – Nordic Journal of Religion and Society 1/2, 100–116. DOI:10.18261/issn.1890-7008-2016-02-02.

Brunila, Kristiina & Onnismaa, Jussi & Pasanen, Heikki

2015 Koko elämä töihin: koulutus tietokykykapitalismissa. Tampere: Vastapaino.

Cooper, Davina

2013 Everyday utopias: the conceptual life of promising spaces. Durham: Duke University Press.

Foster, Roger

2016 Therapeutic culture, authenticity and neo-liberalism. – History of the Human Science 29/1, 99–116.

Fukuyama, Francis

1992 Historian loppu ja viimeinen ihminen. Suom. H. Eskelinen. Porvoo: WSOY.

Eskelinen, Teppo

2019 Demokratia utopiana ja sen vastavoimat. Tampere: Vastapaino.

Eskelinen, Teppo (ed.)

2020 The revival of political imagination: utopia as methodology. London, UK: Zed Books.

Eskelinen, Teppo & Lakkala, Keijo & Pyykkönen, Miikka

2020 The privatization and recollectivization of hope. – The revival of political imagination: utopia as methodology. Ed. by Teppo Eskelinen. London, UK: Zed Books. 37–56.

Ganzevoort, Ruard & de Haardt, Maaïke & Scherer-Rath, Michael (toim.)

2013 Religious stories we live by: narrative approaches in theology and religious studies. Leiden: Brill.

Gehman, Joel & Glaser, Vern L. & Eisenhardt, Kathleen M. & Gioia, Denny & Langley, Ann, & Corley, Kevin G.

2018 Finding theory–method fit: a comparison of three qualitative approaches to theory building. – *Journal of Management Inquiry*, 27(3), 284–300. <https://doi.org/10.1177/1056492617706>.

Giddens, Anthony

1984 The constitution of society. Outline of the theory of structuration. Cambridge: Polity Press.

Heiskala, Risto

2000 Toiminta, tapa ja rakenne: kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus.

Honkasalo, Marja-Liisa

2006 "Aika aikaa kutakin". Naisnäkökulmia toistoon ja toimijuuteen. – Välimatkoilla. Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta. Toim. Tarja Kupiainen & Sinikka Vakimo. Helsinki: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. 103–121.

2013 Katveessa. Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede ja edistys* 38/1, 42–61.

Hänninen, Vilma & Pohjola, Hanna & Tarvainen, Merja & Hätilä, Johanna & Korhonen, Heidi & Rovamo, Helena & Sools, Anneke

2021 Kirje tulevaisuudesta -menetelmä. – Tutkiva mielikuvitus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Toim. Sanna Ryytänen & Anni Rannikko. Helsinki: Gaudeamus. 132–153.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna

2017 Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kaldor, Mary

2007 Human security: reflections on globalization and intervention. Cambridge, Malden: Polity Press.

Keskitalo-Foley, Seija

2008 Aktivismia ja arjen feminismiä – näkökulmia lappilaisen maaseudun naisten toimijuuteen. – Syrjäsilmillä. Sukupuolen jäsennyksiä maaseudulla. Toim. Hanna-Mari Ikonen. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 77–92.

Ketola, Kimmo

2020 Uskonto ja kulttuurin murros. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 12–44.

Koirikivi, Pia & Benjamin, Saija & Kuusisto, Arniika & Gearon, Liam

2021 Values, lifestyles, and narratives of prejudices amongst Finnish youth. – Journal of Beliefs & Values. 1-15. <https://doi.org/10.1080/13617672.2021.2010266>.

Kolakowski, Leszek

1968 Towards a marxist humanism: essays on the left today. New York: Grove Press.

KOTT

2021 Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (KOTT). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/korkeakouluopiskelijoiden-terveys-ja-hyvinvointitutkimus-kott-> (viitattu 3.6.2022).

Lahtinen, Hannu

2019 Socioeconomic differences in electoral participation: insights from the Finnish administrative registers. Helsinki: Helsingin yliopisto. Diss. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3406-6> (viitattu 23.5.2022).

Lakkala, Keijo

2017 Utopia yhteiskunnallisen mielikuvituksen metodologiana. – Futura 36/1, 14–21.

Levitas, Ruth

2013 Utopia as a method. The imaginary reconstruction of society. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

2000 Discourses of risk and utopia. – The risk society and beyond: critical issues for social theory. Ed. by. Barbara Adams, Ulrich Beck & Joost van Loons. London: Sage. 198–210.

Mumford, Lewis

1922 The story of utopias. New York: Boni and Liverlight.

Mäenpää, Pasi & Faehnle, Maija

2021 4. sektori: kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Tampere: Vastapaino.

Nuorisobarometri 2018

2019 Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla: nuorisobarometri 2018. Kirjoittajat Elina Pekkarinen, Sami Myllyniemi & Heikki Aittokoski. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto. <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2018/> (viitattu 23.5.2022).

Nuorisobarometri 2021

2022 Kestävää tekoa: nuorisobarometri 2021. Kirjoittajat Tomi Kiilakoski & Malin Fransberg. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto. <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2021/> (viitattu 23.5.2022).

Perrin, Andrew J.

2006 Citizen speak the democratic imagination in American life. Chicago: University of Chicago Press.

Pihkala, Panu

2017 Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo. Helsinki: Kirjapaja.

Pinder, David

2005 Visions of the city: utopianism, power and politics in twentieth-century urbanism. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Saarinen, Risto

2020 Oppi toivosta. Helsinki: Gaudeamus.

Salmenniemi, Suvi & Tuomaala-Özdemir, Salome & Ylöstalo, Hanna

2022 Ikuiset talkoot: uusintava työ arjen utopioiden rakentamisessa. – Poliittinen Talous 10/2022. <https://doi.org/10.51810/pt.112899> (viitattu 3.6.2022).

SVT

2019 Suomen virallinen tilasto (SVT): Eduskuntavaalit. Ehdokkaat ja valitut 2019: 1. Ehdokkaiden ja eduskuntaan valittujen tausta-analyysi eduskuntavaaleissa 2019. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/evaa/2019/02/evaa_2019_02_2019-04-29_kat_001_fi.html (viitattu: 17.5.2022).

Tervo, Hannu

2019 Kaupungistuminen kiihtyy: säilyykö alueellinen tasapaino? Kansantaloudellinen aikakauskirja 115/2, 254–262.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli

2018 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Upstone, Sara

2016 Rethinking race and identity in contemporary British fiction. New York: Routledge.

Vihma, Antti

2021 Nostalgia. Teoria ja käytäntö. Helsinki: Teos.

Williams, Howard & Sullivan, David & Matthews, E. Gwynn

2016 Francis Fukuyama and the end of history. Chicago: Chicago University Press.

Liite 1. Kirjoituspyynnön tehtävänanto

Kuvittele maailma vuonna 2050. Kirjoita tuosta vuodesta käsin itsellesi kirje, jossa kuvaat miltä maailma mielestäsi tuolloin näyttää. Keskity erityisesti siihen, mikä on muuttunut paremmaksi ja miten muutos parempaan on ollut mahdollinen. Sinun ei tarvitse miettiä, millaiset muutokset ovat todennäköisiä tai helpoiten saavutettavissa, vaan voit vapaasti käyttää luovuuttasi ja pohtia, millainen olisi paras mahdollinen tulevaisuus. Käytä rohkeasti mielikuvitustasi!

Kerro kirjeessäsi kuulumisia vuodesta 2050 käsin nykyiselle itsellesi. Voit kirjoittaa vapaamuotoisesti ja valitsemistasi aiheista. Halutessasi voit pohtia esimerkiksi: Mitä myönteistä maailmassa ja elämässäsi on tapahtunut? Mitkä kenties oraalla olevat positiiviset kehityskulut ovat toteutuneet maailmassa? Mitä hyvää nämä muutokset ovat tuoneet elämääsi?